

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / K. de Vries

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

145

K. de Vries

Het leven voltrekt zich
niet op papier

MEDITATIEF

150

E.C. Luth

Evergreen

WANDELEN MET GOD

151

B. Luiten

Gelcof is een middel

ACHTERGRONDEN

153

P.L. Voorberg

Wat is de kerk 4, slot

LIED VAN DE WEEK

A. de Heer-de Jong

Lied 300: 'Eens, als de
bazuinen klinken'

en verder...

Uit de kerken
Register jaargang 74

HET LEVEN VOLTREKT ZICH NIET OP PAPIER

*Dit is een tweede artikel over de veranderingen binnen onze kerken. Aanleiding vormen twee columns van prof. dr. R. Kuiper in het **Nederlands Dagblad** naar aanleiding van 55 jaar Vrijmaking. Hij kijkt terug naar een verleden dat gestempeld werd door een karakteristieke kerkvisie: de kerk van Christus in Nederland had maar één adres: de vrijgemaakte Gereformeerde Kerk. Van deze visie, die ook in de kerkelijke papieren is vastgelegd, hebben we ons inmiddels stilzwijgend afgekeerd, aldus Kuiper. In het eerste artikel bestreed ik dat het zo stil is geworden rond de kerkvraag. Ook vond ik het voorbeeld van Kuiper waarin de kerken de gewraakte visie officieel zouden hebben uitgesproken, niet overtuigend. In dit artikel neem ik het op voor de schets die Kuiper geeft van het verleden,*

Catechisatie-ervaringen en andere anekdotes

Kuiper meldt dat EO-directeur Ad de Boer onlangs in Visie catechisatie-ervaringen uit 1958 ophaalde.

"Onze kerk was de ware, zei de dominee, andere kerken waren vals, maar de sekten waren heel erg vals". Een anekdote dus. Afgezien van de vraag of het nuttig en fijnzinnig is om zo'n anekdote in Visie

af te drukken, wie is in staat om op het waarheidsgehalte ervan kunnen afdingen? Ik begrijp althans dat De Boer zijn catechisatie-dictaat nog thuis heeft liggen. Kuiper haalt meer van dergelijke anekdotes op (AID, 31 juli 1999).

Daar kreeg hij reacties op. Wat mij daarin opvalt is de poging om de discussie te concentreren op datgene wat er op papier is vastgelegd. Om precies te zijn: het officiële papier van kerkelijke vergaderingen. Daar gaat deze suggestie vanuit: wat de kerken niet officieel hebben uitgesproken, kwam slechts incidenteel voor óf is niet relevant.

Kerkleden en predikanten

Dr. A.N. Hendriks schrijft in zijn reactie (ND, 27 augustus 1999) op

KERNREDACTIE

DRS G J VAN MIDDELKOOP.

DRS A L Th DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR E A DE BOER, DRS B BOS.

DRS I D HAARSMA, DRS P HOUTMAN

PROF DR B KAMPHUIS,

DRS B LUITEN, DRS K DE VRIES

MEDEWERKERS

J J D BAAS, QRS C J, HAAK,

J M DE JONG DR J. SMELIK,

DRS. H VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX

Kampen Tel (038) 3331242

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan
De Reformatie Postbus 24. 8260 AA Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B V,

Postrekening 406040 t n v..

De Reformatie, Goes Postbus 25, 4460 AA

Goes Tel (0113) 215591

ABONNEMENT

f 90,00 per jaar f 49,00 per halfjaar studenten

f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland

f 149,00 per jaar (Europa zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
voor 1 november, van een haljaarabonnement
voor 1 juni)

Losse nummers f 2.05 (excl Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijg-
baar bij de Stichting Bralectah.

Tel (0521) 515946

ADVERTENTIES

Prijs f 0,95 per mm Contractantef op aan-
vraag

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

de coluinn van Kuiper: "Prof. Kui-
per roept het beeld op alsof voor de
vrijgemaakte kerken de gedachte
karakteristiek is geweest: Er is één
ware kerk (in casu: de vrijgemaakte
Gereformeerde Kerken) en alle
overige kerkgemeenschappen val-
len onder de aanduiding 'valse
kerk'. Hij spreekt van een 'vrijg-
emaakt kerkvisie' die 'te eng' is
gewoest...". De reactie van Hen-
driks hierop begint dan als volgt:
"Het is best mogelijk dat door ker-
kleden en ook wel door predikanten
het zo is gezegd, maar wanneer het
gaat om het officiële spreken van
de vrijgemaakte Gereformeerde
Kerken behoeft het beeld dat Kui-
per oproept dringend correctie".

Het is inderdaad belangrijk om te
onderscheiden tussen meningen van
kerkleden en predikanten enerzijds,
en het officiële spreken van de ker-
ken anderzijds. Maar het gaat mij te
ver om die twee tegen elkaar uit te
spelen. Al is het officiële spreken
het belangrijkste, toch kun je daar-
mee niet zomaar aan het spreken en
schrijven van particuliere personen
in de kerk als niet terzake doende
voorbijgaan. Het is op zijn minst
van belang om zich een beeld te
vormen van bijvoorbeeld de vraag:
hoeveel kerkmensen en hoeveel
predikanten waren het dan die zo
gesproken hebben? Vormden zij
een kleine minderheid, of waren het
er veel? En verder: hoeveel impact
hadden hun woorden en geschrif-
ten? Werden hun woorden bestre-
den? Of werd erin meegegaan?
Hadden zij veel invloed?

Papier en leven

Al deze factoren heeft de Rij een
evaluatie van het verleden in de bui-
ten spel te zetten. Alsof ze geen en-
kele zeggingskracht hebben, Ik
vind dat een te formele benadering.
Het leven voltrekt zich niet alleen
op papier. Ook het kerkelijke leven
niet. Bovendien is er naast officieel
kerkelijk papier ook het papier van
bladen en brochures.
Het gehalte van het kerkelijke leven

peil je daarom mede op grond van
artikelen die zijn geschreven, in ge-
sprekken met kerkmensen, in cate-
chisatie-lokalen en op verenigings-
avonden, en verder bij andere acti-
viteiten in staat en maatschappij
waarin broeders en zusters met el-
kaar optrekken. Al die factoren he-
palen mee hoe er in het kerkelijk le-
ven gedacht werd.

Daarom is het nuttig om de 'ker-
kelijke papieren' eens vrijmoedig
naast het kerkelijk leven te leggen.

Veel artikelen, veel discussie

Als je gaat zoeken naar artikelen uit
vroeger jaren over de kerk, de uit-
leg van art. 27-29 van de NGB, liet
hanteren van de predikaten 'waar'
en 'vals' enz., dan tref je een enor-
me hoeveelheid aan. In deze m-
briek ga ik daarvan geen opsom-
ming geven of eruit citeren.
Een deel van die artikelen spitste
zich toe op levendige discussies
over organisatievorming. Wat bete-
kende het opnemen van de drie for-
mulieren van eenheid in de grond-
slag voor het lidmaatschap van
niet-vrijgeinnakten? Meestal werd
die discussie beslecht in de richting
van een kerkgebonden lidmaat-
schap, al dan niet zwart op wit vast-
gelegd. Al was er ook confessione-
le trouw buiten de vrijgemaakte
Gereformeerde Kerken, toch was er
nog geen sprake van de kerkelijke
eenheid waarover de belijdenis
spreekt. Dan toch samenwerken op
basis van de gereformeerde grond-
slag zou betekenen dat we die zon-
dige werkelijkheid gingen verdoe-
zelen of goedpraten.

Terughoudend spreken

Afgaand op al die artikelen ben ik
ervan overtuigd dat velen die in de
richting schreven, heel goed wisten
wat ze wel en wat ze niet bedoel-
den, toen ze zich fel verzetten tegen
zaken als pluriformiteit en onzicht-
baarheid van de kerk. Ze weigerden
zich neer te leggen bij een maar ac-
cepteren van zoiets als 'tien keer
gereformeerd'. De eenheid van

Christus' kerk lieten zij niet naar benedeii halen door fraai klinkende theorieën die de verdeeldheid van kerken poogde op te poetsen tot een acceptabele of zelfs prijzenswaardige zaak. Ze wilden opkomen voor handhaving van de belijdenistaal. Wat daarin gezegd werd over de eenheid van de ware kerk, wilden ze vasthouden. De belijdenis spreekt van één ware kerk. Dat betekent dat er plaatselijk maar één ware kerk behoort te zijn. Die belijdenis wilden ze niet prijsgeven door aan meer dan één kerk het predikaat 'ware kerk' toe te kennen. Anderzijds wilden velen van hen tegelijk niet erkennen dat ze daarmee alle andere kerken als 'valse kerk' bestempelden. Inmers, in hun hart erkenden velen met onze synode sinds 1946 ook de Christelijke Gereformeerde Kerken als (virtueel) ware kerk. Alleen, je gebruikte dat predikaat nog niet, om maar niet de spanning en de eis tot eenwording tekort te doen. We zouden het pas gebruiken, wanneer ook aan die laatste eis, het op weg gaan naar eenwording, was voldaan. Vandaar een hewuste terughoudendheid in het spreken. Voor sommigen betekende dat: liever niets zeggen dan de belijdenistaal tekort doen. Anderen nadden hun toevlucht tot het begrip 'sectarische kerk' of 'scheurkerk'.

Maar de intentie was dezelfde: door plaatselijk meer dan één kerk 'ware kerk' te noemen, haal je de dynamiek, de spanning uit de werkelijkheid van de kerkelijke verdeeldheid. Een spanning die er bijbels gezien wel is. Want: "Is Christus gedeeld!"

Intenties en het effect

Maar: hoeveel mensen in de kerk waren eigenlijk in staat om de subtiele onderscheidingen van dat terughoudend spreken te begrijpen? Er is vanaf de Vrijmaking over gediscussieerd. En de meeste voorgangers en scribenten wisten voor welke belangen zij opkwamen. En konden het fijne punt exact aanvoe-

len. Hun intenties kan ik ook volgen en ook delen. Maar begrepen hun lezers en luisteraars dat ook allemaal? En nog een vraag: begrepen de latere voorgangers en scribenten het zelf op den duur nog wel allemaal? En verstonden zij de kunst om het aan de nieuwe generatie helder uit te leggen?

Nog meer catechisatie-ervaringen

Laat ik het bij mijzelf houden. Enkele jaren geleden vroeg een jong meisje op catechisatie met een bang gezicht aan mij: "Dominee, is het nou zo dat als je niet vrijgemaakt bent, dat je dan naar de heil gaat?" Zo'n vraag snijdt je door de ziel. In mijn geval vooral omdat ik haar vraag herkende: zo had ik zelf als kind ook min of meer gedacht. Natuurlijk, het is geen eerlijke bewijsvoering om kinderen die nog niet de gave van het onderscheid hebben, als getuige aan te voeren. En het zou mij niet verbazen als bijvoorbeeld roomse of hervormde kinderen wel eens hetzelfde vragen. Of vroegen.

Maar los van die persoonlijke ervaring: feit is dat haast ieder kind op de vrijgemaakte catechisatie op een dag van zijn volwassen leermeester een schema kreeg voorgelegd, afkomstig uit de catechisatiemethode 'De Weg'. In het midden één dikke lijn. Links daarvan twee dunne lijnen: 'synodale kerk' en 'Ned. Herv. kerk' stond daarbij. Rechts daarvan drie dunne lijnen: 'Buiten verband, nu: Ned. Geref., 'Chr. Geref. Kerken', 'Geref. Geineenten'. Ik herinner mij nog dat ik ernaar zat te turen. En het niet snapte. 'Dus met de afscheiding, de doleantie, en de vrijmaking zijn die kerken links en rechts hij ons weggegaan?' En dan verder: er was maar één dikke streep. Die moest wel op onze kerk slaan. Twee dikke strepen waren er niet. Ja, toch, eventjes. Van de Doleantie van 1886 naar de Vereniging van 1892. Maar daarna niet meer.

Boven die dikke streep stond niet 'waar' of 20. Bij die dunne strepen stond ook niet: 'vals'. Maar de suggestie die ervan uitging was duidelijk. Er was tenslotte maar één dikke streep. En die was van ons. Dit was de 'heilige linie' vanaf Adam tot heden. Zo kwam het over. En alle tekst en uitleg bij elkaar kon niet wegnemen dat er voortaan maar één dikke streep op je netvlies en in je geheugen gegrift stond.

Dynamisch werd statisch

Ik erken dat het je taak als catecheet is om lijnen te trekken in de kerkgeschiedenis. Ik erken ook dat je met je catechisanten concreet moet spreken over de kerkelijke verdeeldheid. Maar hoeveel onderscheidingsvermogen er in onze kerken ook te vinden was bij hen die opkwamen voor de taal van de belijdenis, in dit schema vond je daar niets van terug. Er zat ook geen enkele dynamiek meer in. Het schema was zo statisch als maar kan. Was én is. Want ook vandaag, in tijden van kerkelijke toenadering met de Christelijke Gereformeerde Kerken, wordt dit schema nog jaarlijks opnieuw ongewijzigd aan catechisanten uitgedaald. Gelukkig werd het beeld enigszins verzacht doordat je ook leerde: er kunnen veel gelovigen buiten de (vrijgemaakte) kerk zijn. Maar zij handelen wel tegen de ordinantie Gods. Op de vraag of die zonde vergeeflijk was, was het antwoord: daarover beslist God.

Kerkgebonden organisaties

Als je later als opgroeiende puber om je heen keek, dan werd de taal van dit schema bevestigd in de vele kerkgebonden organisaties die er werden opgericht. Laat ik er eerst voor de duidelijkheid bij zeggen dat die organisaties veel goed werk gedaan hebben waar je dankbaar naar kunt kijken. Het gaat mij nu om het effect van het feit dat ze vrijwel al-

lemaal kerkgebonden waren. Dat feit had invloed op de ontwikkeling van je denken.

Die organisaties waren primair gebond aan de gereformeerde belijdenis en daarin ook aan de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken.

Vnak was dat ook formeel het geval, soms kwam het in de praktijk daarop neer, al werden er incidenteel uitzonderingen gemaakt.

Daarmee rees de vraag: zijn alle andere kerken uit de Reformatie dan allemaal ontrouw? Je kreeg als antwoord: Sommige willen wel confessioneel trouw zijn. Met name bij de Christelijke Gereformeerde Kerken is dat het geval. Maar, zo werd er meteen aan toegevoegd, zij weigeren nog steeds te breken met de zonde van de kerkelijke verdeeldheid.

Met andere woorden: het stond dus vast dat de zonde van de kerkelijke verdeeldheid niet onze zonde was. Ook was het niet een kwestie van onmacht van twee kerken.

Nee, het was de zonde van een kerk. En die zondige kerk, dat waren wij niet, maar zij. Zolang zij zich van die zonde niet bekeerde door te komen tot kerkelijke eenheid, kon je in organisaties dan ook niet zomaar met haar leden samenwerken.

Het werd vaak met grote stelligheid gezegd. Van voorzichtigheid in het beoordelen van de motieven van de christelijke gereformeerden hoorde je niet veel. Evenmin van zelfkritiek. Zou er misschien er bij onszelf ook een struikelblok op de weg naar eenheid kunnen liggen, bijvoorbeeld juist in onze manier van spreken over de kerkelijke verdeeldheid? Je proefde sterk een sfeer van: wij zien het goed, en zij moeten onze zienswijze maar overnemen.

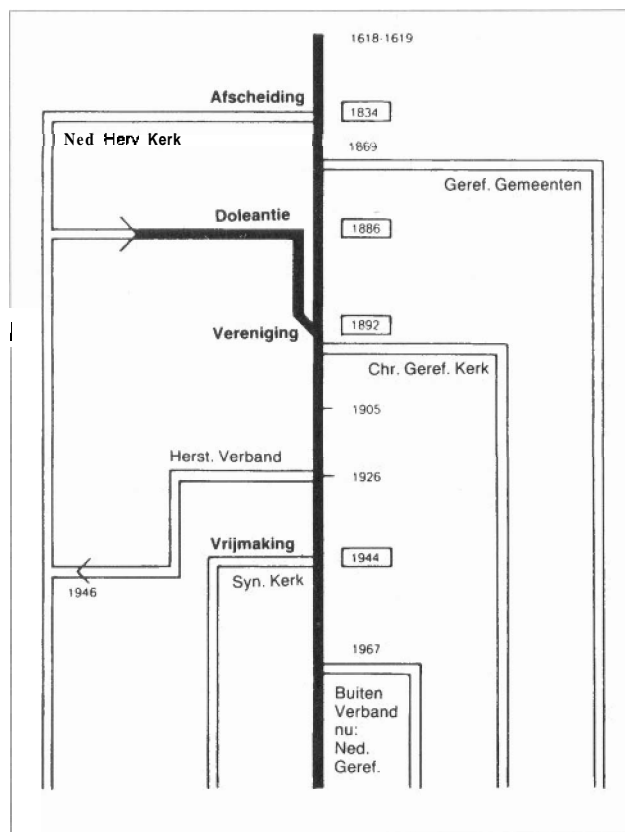
Rovendi en sloot heel de geschetste

redeneertrant exact aan bij het schema dat nog op je netvlies stond. En het werkte allemaal mee naar die ene onvermijdelijke conclusie waar je als jongere niet omheen kon: er is één ware kerk, de vrijgemaakte Gereformeerde Kerk.

Praktisch kerkisme

Wat ik met dit alles wil zeggen is dit. Bij velen was de intentie in het spreken over de eenheid van de kerk op het niveau van de belijdenis goed. Spreken en denken vanuit de norm.

Maar over het effect van dit spreken vol subtiele onderscheidingen

is veel te optimistisch gedacht. Norm en feit werden door velen vereenzelvigd. Dat heeft bij vele kerkleden geleid tot kerkisme in hun denken. Dat kerkisme was niet theoretisch onderbouwd of uitgesproken, maar was het praktisch effect van een niet goed begrepen spreken over de belijdenis. Dat is niet zozeer de lezers en luisteraars aan te rekenen, maar vooral ook de

schrijvers en sprekers, die – hoe goed bedoeld ook – incnscn hebben overvraagd met scherpzinnige redeneringen en subtiele onderscheidingen en die wel moesten leiden tot misverstanden en nntsporingen.

Andersdenkende vrijgemaakten

Dachten alle vrijgemaakten dan zo? Trokken ze allemaal op deze manier de consequentie uit de taal van de belijdenis?

Zeker niet. De synode deed het bij mijn weten niet. Maar als je het geheel van artikelen overziet, en dat zet naast het bovengenoemde schema en de vele gereformeerde

organisaties, dan leek het er toch sterk op dat de meerderheid, in elk geval de meerderheid van de opinievormende mensen, die consequentie uit de belijdenis trok. De grappen en karikaturen over vrijgemaakten vormen daarbij het toe te voegen wrange illustratiemateriaal.

Altijd was er echter ook een minderheid die verzet aantekende. Ik herinner mij ingezonden stukken van drs. Ph. Roorda in het ND waarin hij steeds maar weer bestreed dat de 'ware kerk' van art. 27-29 NGB vereenzelvigd mocht worden met de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken.

Vocht hij tegen windmolens? Of tegen het kwaad van een - zo niet theoretisch, dan toch - praktisch kerkisme waarin de zonde van de kerkelijke verdeeldheid haast per definitie bij de andere kerken werd ge-

legd?

Prof. dr. J. Douma schreef in de jaren zeventig keer op keer in *De Reformatie* dat hij niet aan de escape van de pluriformiteitsleer wilde en ook de gedachte van een 'onzichtbare kerk' als oplossing voor het probleem van kerkelijke eenheid afwees. Toch kon hij er niet omheen dat er op één plaats meer dan één ware kerk kon zijn. Hij keurde

zo'n situatie niet goed, maar kon die onmogelijk ontkennen. OnheilsPELLend was echter de hoeveelheid kritische reacties die hij over zich heen kreeg. Douma was daarna in de kerken gedurende een zekere periode min of meer verdacht. Beroepingscommissies vroegen aan kandidaten: ben je het met Douma eens? Je antwoord kon beslissend zijn...

Leed en vervreemding

In het heersende klimaat was niet veel ruimte voor het gedachtengoed van Douma. In dat klimaat zijn velen opgegroeid. De laatste jaren is (mij althans) steeds duidelijker geworden hoeveel mensen er aan geleden hebben. Als je het anders zag, dan was je in de ogen van velen niet goed gereformeerd en werd je meestal geen ambtsdrager. Velen werden zo'n beetje als randkerkelijk beschouwd en ook daadwerkelijk naar de rand geduwd. Ik schrik ervan nu nog te horen hoe velen van mijn leeftijdgenoten en ouderen zich hierdoor in de kerk een vreemde hebben gevoeld. In de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn naar mijn overtuiging veel broeders en zusters die niet weggingen omdat ze het met Telder of Schoep of de Open Brief eens waren. Maar omdat ze het denken over de kerk, en vooral hoe er mee omgegaan werd, niet aan konden. Kuiper refereert aan het leed dat is aangericht bij velen die hij buiten de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken tegenkomt. Maar vergeet niet hoeveel vandaag binnen onze kerken nog altijd rondlopen met littekens in hun ziel, die ze in die jaren hebben opgelopen. In het ND van 28 oktober jl. stond een ingezonden van A. van den Dool uit Leusden. Hij vraagt hoeveel slachtoffers er zijn gevallen onder 'dissidenten' die hebben geleden onder het feit dat ze met de nek werden aangekeken.

Anekdoten

Veel van wat hierboven staat, is terug te vinden in de kerkelijke pers,

met name uit de jaren zestig tot tachtig. Een ander deel berust op anekdotes en is derhalve niet gedocumenteerd. Maar over die anekdotes zwijgen kan helaas nog niet. Zolang onze discussies over het verleden steeds weer vastgepind worden op de vraag wat de kerken nu precies wel of niet officieel hebben uitgesproken en dus steeds in een patstelling raken, zal het nodig blijven deze oude koeien uit de sloot te halen. Anekdoten dienen ervoor om terug te gaan in de tijd en eerlijk in de spiegel te kijken. Om de vraag onder ogen te zien hoeveel waarheidsgehalte het beeld heeft dat al die anekdotes bij elkaar opleveren. Misschien zijn er mensen die dat beeld in hun eigen verleden totaal niet herkennen. Ik geloof echter niet dat het er veel zullen zijn.

Geen schuldbelijdenis, wel verootmoediging

Ik denk zelf dat ze een beeld opleveren waarover de kerken niet officieel schuld kunnen en hoeven te belijden. Over anekdotes in het algemeen schuldbelijdenis doen, zoals Van den Dool vraagt, kan nu eenmaal niet. Wie zou dat moeten doen tegenover wie? Tegelijk dringen ze ons er wel toe ons collectief te verootmoedigen over een periode uit ons kerkelijk verleden waarin vele hartelijk gereformeerde mensen van de kerk vervreemd zijn geraakt. Er is door ons kerkelijk leven veel schade aangericht naar binnen en naar buiten. Meer dan we misschien willen weten.

Samenvatting

Ik vat samen. Hoewel in het officiële kerkelijke spreken bij mijn weten geen sprake is van de uitspraak dat de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken de enige ware kerk vormen, zoals Kuiper stelt, is er in de praktijk van het kerkelijk leven wel zo gesproken en geschreven. Daarbij ging het niet om incidenten, maar om een manier van denken en redeneren die het leven van velen bepaald heeft.

De intenties van het spreken over de kerk op het niveau van de belijdenis waren goed. Het doel was om het dynamische van de belijdenistaal vast te houden. Terecht wilden we de norm niet aanpassen aan de werkelijkheid van de kerkelijke verdeeldheid. Maar dat streven heeft tot ontsporingen geleid. En lijkt te zijn omgeslagen in de tegen-gestelde richting: de werkelijkheid werd besproken en geduid alsof die samenviel met de norm. Anders gezegd: de norm werd als een sjabloon over de werkelijkheid gelegd. Op zijn zachtst gezegd is het in elk geval zo overgekomen op de jongere generatie van die dagen. In plaats van een dynamisch denken is er een statisch denken over de kerk ontstaan. De combinatie van een ongelukkig catechisatie-schema met de opkomst van kerkelijk gebonden organisaties deed vele jongeren opgroeien met de gedachte dat de vrijgemaakte Gereformeerde Kerk de enige ware was.

Toen en nu

We leven nu in 1999. Er is veel veranderd. En aan het veranderen. In zekere zin is de hele discussie hierboven een achterhoede-gevecht. Enerzijds nodig om recht te doen aan het verleden. En aan veel gekwetste mensen. Ook nodig om ontsporingen in het verleden eerlijk te benoemen. Maar anderzijds overbodig wanneer het gaat om de jongste generatie. Na een periode waarin het kerkelijk leven sterk is uitgebouwd, op organisatorisch niveau op alle mogelijke gebieden, heel? zich een omslag voltrokken die je duidelijk ziet bij de generatie die nu opgroeit. Die omslag vertoont voor een deel ook de trekken van een reactiehouding op het verleden: kerkelijk besef is steeds minder aanwezig. Daarom is een bezinning op de vraag welke accenten vandaag gelegd moeten worden in het denken over kerkelijke verdeeldheid van groot belang. Daarover graag volgende week nog iets.

Ds. K. de Vries is predikant van de Gereformeerde Kerk van Alphen aan den Rijn.

Ze riepen elkaar toe: Heilig, heilig, heilig is Jahwe van de machten. De hele aarde is vol van zijn heerlijkheid.

Jesaja 6,3

In beurtzang zeggen serafs God hun lof.

Driemaal heilig zingen ze van Jahwe Sebaot, van Jahwe van de (hemelse) legers.

'Heilig' dat duidt zijn verhevenheid aan.

Maar bij heilig denken we ook aan zijn volstreckte zondeloosheid.

Reden ook waarom Jesaja straks weet dat hij er bij het zien van de HERE geweest is.

Dat zal hij niet overleven; zijn zondigheid, oog in oog met de heiligheid van Jahwe de Allerhoogste, dat redt hij niet (vers 5).

Passacaglia

Drie maal heilig, krachtiger kan het niet in het Hebreeuws.

Maar ook Jezus begon zo het gebed: 'Onze Vader die in de hemel zijt, geheiligd worde uw naam.'

De heiliging van Gods naam, Hem heilig houden in je eigen leven, dat moet de grondtoon zijn voor de passacaglia van elke dag van je leven.

De grondtoon die de serafs hier inzetten, die moet je overnemen in het lied dat je leven mag zijn voor de Heer die heilig is.

Varieer maar op dit basale theina. 'De ganze aarde is van zijn heerlijkheid vol.'

Van zijn gewichtigheid staat er letterlijk.

Daar staat heel de schepping bol van, van zijn majesteit, kun je ook zeggen.

Overal in de schepping wappert Gods vlag, zijn koninklijke standaard.

De heerlijkheid van de Heilige is overal zichtbaar.

Kijk maar om je heen in de natuur. En lees maar in je bijbel.

Gods heerlijkheid komt buiten en in het heilige boek naar je toe.

Zijn heerlijkheid zette herders in de schijnwerpers in het veld van Efrata bij Betlehem.

Twee thema's

Zo kom je ook tot een verbinding van die twee; Gods heiligheid en zijn heerlijkheid.

Want heilig betekent twee dingen bij God; 1. zijn verhevenheid, zijn hoogheid en 2. zijn zonder zonde zijn.

Maar eigenlijk betekent heilig 'apart gezet'.

Naar twee kanten; apart gezet **van**.

Nou, daar vallen die eerste twee dingen onder die je van onze God kunt zeggen; **verheven** is Hij.

En wij niet, zeg ik dan.

En zonder zonde is Hij.

En dat zijn wij ook nu bepaald niet.

Maar heilig betekent ook: apart gezet **voor**.

Denk aan heilige voorwerpen die niet anders dan in de tempel gebruikt mochten worden.

Ze waren apart gezet voor Jahwe; gewijd aan Hem.

En die betekenis van apart gezet **voor**; gewijd zijn **aan**, zit ook in Jahwe's heiligheid.

Hij is namelijk **zeer** toegewijd aan ons; aan zijn volk.

En in die zin combineren die beide gegevens; heiligheid en heerlijkheid hier goed met elkaar.

Want in zijn toegewijd zijn aan ons zijn kinderen, maakt Hij de aarde,

de planeet waar mensen wonen, vol met zijn heerlijkheid.

En juist omdat zijn heerlijkheid eens herders omstraalde, die een blij nieuwsbericht te horen kregen dat heel het volk ten deel zou vallen; juist daarom is deze machtige verschijning van Jahwe weliswaar nog zeer indrukwekkend voor ons; – wordt maar stil en huiver van ontzag –, maar niet meer angstaanjagend. Omdat de Heilige voor ons een Vader is geworden.

Om Jezus 'wil is het waar!

Deze huiveringwekkende God is mijn God en mijn Vader.

Hij is geheiligd, toegewijd aan mij, door Jezus zijn lieve Zoon, die dat voor mij verdiende.

Eén groot lied

Ook dat reddingswerk voor ons, zijn adoptief kinderen, draagt bij aan zijn heerlijkheid.

Ja, daarin is zijn heerlijkheid op het allermooist duidelijk geworden.

Dat is toch ook wat; gered te zijn van de wereldramp waar geen uitredding voor was.

Wie krijgt niet de kriebels om ook zelf in te stemmen met dat **eeuwen-**oude lied van de serafs; driemaal heilig bent u HERE God Almachtig.

Niet voor niets zal het een lied blijken dat zijn tijd niet eens gehad zal hebben.

Het is met recht een **evergreen**.

Ook Johannes zag het uitgevoerd in zijn 'video' van de toekomst.

Zing heerlijk mee met de serafs van toen en met de vier dieren van straks:

Heilig, heilig, heilig!

Ds. E.C. Luth is predikant van de Gereformeerde Kerk van Eindhoven-Best.

W wandelen met God

Wat is waar geloof?

Een doorsnee gemeentelid zal hierop hef antwoord weten. Desnoods midden in de nacht en mei de ogen nog half dicht. Waar geloof is een zeker weten en een vast vertrouwen, en zo. Joch?

Het is pure winst dat dit antwoord zo bekend is. De kerk koestert dit deel van haar belijdenis. Maar, zoals we al eerder zagen, overbeken de passages gaan zo gemakkelijk een eigen leven leiden, los van de samenhang. Zo lijkt dit bekende catechismusantwoord volkomen toereikend te zijn. Wat zou er over geloof nog méér te zeggen zijn, dat niet in deze woorden is samengevat: zeker weten en vast vertrouwen?

Wel, laat ik een poging mogen wagen: geloof is een middel.

Middel

Wat is een middel? Een voorbeeld kan dat duidelijk maken.

Ik heb een vriend in Amsterdam. En ik heb ook een auto. Die auto is het middel om bij mijn vriend te komen.

Stel, dat iemand mij vraagt: 'En, ben je nog in Amsterdam geweest?', zou het dan niet vreemd zijn als ik als antwoord gaf: 'Ik heb een goeie auto'?

Dat is helemaal geen antwoord. En ik maak het er ook niet beter op, als ik ga uitleggen dat het merk van mijn auto echt heel goed is, dat ik dat zeker weet. En dat ik er vast op vertrouw dat hij altijd start. De vraag is: heb ik ook in die auto gereden, ben ik bij mijn vriend ge-

weest? Dáár wordt antwoord op verwacht!

Elke vergelijking heeft haar beperkingen, ik weet het. Zo ook deze. Maar als we ons richten op de kern van de zaak krijgen we nog voor een treffende overeenkomst. Geloof kan goed onderbouwd zijn, wel-doortimmerd, in de vuurgloed beproefd, vol vertrouwen, altijd bereid tot getuigen, en zo meer. Dan nog is het slechts een middel om naar je Vriend toe te gaan, om Jezus Christus te omhelzen, en met Hem het leven te delen.

Ronduit belijden we dit in art.22 van de NGR. Het geloof is een middel, slechts een middel, staat es bij herhaling.

Maar in welke mate leeft dit?

Een vraag

Het is maar een vraag, waar ieder het zijne mee kan doen. Toch is het ook een vraag, waar we samen niet omheen kunnen.

In welke mate zijn we ons bewust, dat ons geloof slechts een middel is. Een middel om te wandelen met God?

In het gekozen voorbeeld is mijn vriend belangrijker dan mijn auto. Een antwoord, waarin mijn vriend niet genoemd wordt, is volstrekt onbevredigend, nietszeggend. Maar hoe gaat dat in de praktijk

van het gemeentelven? Hoeveel tijd en aandacht wordt daar niet opgeslorpt door het controleren, bijstellen en poetsen van de auto (beeldspraak), ten koste van de aandacht voor de Vriend?

Daarmee wil niet gezegd zijn, dat de onderhoudsbeurten wel wat slordig uitgevoerd kunnen worden.

Maar is de verhouding soms niet wat zoek? De gesprekken kunnen niet blijven hangen in en rondom het middel, als ze dat niveau al bereiken.

En welke vraag beheerst het huisbezoek? Over geloof is veel belangrijks te vragen en te zeggen, de tijd is er zomaar mee gevuld. Ik zou willen adviseren: vraag vooral naar de Vriend. Laat het gesprek over Hem gaan, over zijn plaats in het leven. Moe je Hem waardeert als de Verzoener van je zonden. Hoe je naar Hem toegaat in gebed, en leert luisteren naar wat Hij zegt. Hoe je meer en meer mag ervaren dat je leven hij Hem begint, en wat je kunt verwachten als Hij ook verder de leiding heeft. Hoe je je leven aan Hem toevertrouwt, in allerlei verschillende omstandigheden. Wat je voor Hem doet en voor Hem nalaat. Welke tegenkrachten er op je afkomen als je Hem belijdt. Enzovoorts. Als je zo'n gesprek weet te voeren met elkaar, blijkt intussen vanzelf of het geloof een beetje functioneert. Daar hoeft je dan niet eens meer apart naar te vragen. Maar je wordt er wel voor bewaard, dat je het geloof op zichzelf neemt en zo bespreekt. Want het is slechts een middel.

Dat is de vraag op huisbezoek. Rij wijze van voorbeeld, niet om het daartoe te beperken. Steeds meer ontdek ik, dat de eenheid van de gemeente In Christus is, en als ze

niet in Hem is, dan is ze er niet. Als je de Verlosser niet leert kennen in elkaars leven, ben je niet één. Dan kun je wel in hetzelfde gemeenteboekje staan, en misschien wel meedoen aan dezelfde activiteiten, maar als de omgang niet meer inhoudt ga je toch raar met elkaar om. Met het grootste gemak gaan dan allerlei kwesties overheersen. De gezangen bijvoorbeeld kunnen ons dan in de praktijk sterker verdelen dan Christus samenbindt. Hele gesprekken en tal van vergaderingen zijn daar intussen mee gevuld. Ik zeg niet, dat al die woorden over de gezangen tevergeefs zijn geweest. Het ware slechts te wensen, dat we over de Vriend zelf net zo gemakkelijk onze woorden weten te vinden.

Geen ander middel.

Nu is het geloof een aardig eind weggezet. zo lijkt het. Slechts een middel!

Zo staat het trouwens ook in zondag 7 HC. Heel dat stoere, overbekende antwoord over waar geloof (v+a 21) staat in het kader van de opmerking, dat wij door waar geloof bij Christus worden ingelijfd (v+a 20). Over samenhang gesproken!

Voor het goede tegenwicht moet daarbij gezegd worden, al is het geloof slechts een middel, het is tevens *het enige middel* om met God in Christus verbonden te zijn. Het kan geen kwaad dat in deze tijd te benadrukken. Er lijkt steeds meer aandacht te zijn voor het gevoel, ten koste van de gereformeerde leer. Ja, zo wordt er gezegd, want vroeger was het net andersom. Het zij zo. Als we samen maar duidelijk in de gaten hebben, als christenen van alle leeftijden, dat niemand op zijn gevoel naar Jezus toedrijft. Niemand haalt uit eigen ervaring of beleving te voorschijn, wie de Christus is. Hij wordt ons door God gegeven en bekendgemaakt, en er is geen andere manier om met Hem verbonden te zijn dan door Hem zorgvuldig te leren kennen in zijn

Woord. Wie zich daar biddend op toelegt, zal ontdekken hoe het Woord nog steeds leeft en leven geeft.

Anderzijds: als je gevoel je zegt, dat je Jezus van harte liefhebt, dan kun je toch niet verdragen dat van Hem onware dingen worden verkondigd? Dan gaat de leer, wie *Wij* is, je toch ter harte? Als Jezus bijvoorbeeld zijn bloed gegeven heeft óók voor de kinderen van de gelovigen, dan kun je toch niet op je eigen gevoel af zeggen: 'laat dat maar in het midden'? Wat is dat dan voor een gevoel?

Tal van christenen hebben zwaar geleden ter wille van hun geloof. Ze zijn geslagen en gemarteld. Die pijn ging dwars tegen hun gevoel in. Maar liever leden ze die kwelling, dan dat ze zouden moeten verdragen dat hun Heer en Heiland werd onteerd. In die zin was de zuivere leer voor hen heilig, als het enige middel om echt de Verlosser vast te houden. Als je de leer laat vertroebelen, verslapt je greep. Je leven wordt los, al bedoel je het allemaal nog zo goed.

Slotsom

Het geloof is *slechts* een middel. Jezus zelf is altijd méér. Hij verdient de centrale plaats in ons spreken en denken, en in heel ons kerk-zijn.

Het geloof is ook het *enige* middel. Het richt zich op heel Gods Woord, om zich met vertrouwen vast te houden aan alles wat God zegt. Daar kan niets van af.

Uiteraard geeft dat laatste altijd spanning en strijd. Het Woord wordt weersproken, van buitenaf en van binnenuit. Dan moet de wacht worden betrokken.

Toch, hoeveel aandacht en energie dat ook vraagt, het zal van levensbelang zijn dat het middel nooit belangrijker wordt dan de Vriend. Als dat zou gebeuren, is de strijd al verloren en is het verval van de kerk alleen nog een kwestie van tijd.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk van Zwolle-C.

Uit de kerken

Aangenomen naar Launceston, Tasmanië (Free Reformed Churches of Australia): dr. B.A. Zuiddam, kandidaat te Ermelo; naar Hccrdc: P.J.N. Krol te Kampen.

Jubilea

Op 25 oktober was ds. G.E. Geerds 25 jaar predikant. Hij werd in 1974 bevestigd te Drachten, als missionair predikant. In 1984 deed hij intrede te Baarn en Soest. Deze gemeenten dient hij tot op heden.

Op 6 november was ds. H.D. Herksen vijftig jaar predikant. Hij diende de gemeenten van Onnen (1949), Hilversum (1953) en Heemse (1966). Sinds 1986 is ds. Van Herksen met emeritaat.

Ds. H. de Vries te Ureterp herdacht 27 oktoberj. dat hij vijfentwintig jaar geleden bevestigd werd in het ambt van predikant. De Vries stond in Drogeham (1974), Hattum (1978), Zwijndrecht (1983) en Assen (1990). Vanaf 1996 staat hij in Ureterp.

Adreswijzigingen e.d.

Bodegraven-Woerden * *Scriba*: F. Prins, Minkernalaan 58/2, 3446 GL Woerden (p. 134).

Doesburg * *Scriba*: G. Rosier, Nieboerstraat 15, 6952 ES Dieren, tel. 0313-414936; * *Diaconie*: W. Edelman, Molenveldsingel 39, 6981 JP Doesburg, tel. 0313-473931 (p. 108).

Westeremden * *Scriba*: J.J. Werkman, Kampweg 5, 9921 PS Steaduin, tel. 0596-551254 (p. 38).

Zuidwolde * *Scriba*: R. Meems, Oosterseweg 7, 9785 AD Zuidwolde Gn, tel. 050-3013880 (p. 71).

In verband met de grote hoeveelheid aan kopij, wordt het artikel van Jetze J.D. Baas: *Liefde in de opvoeding 2*, volgende week geplaatst!

Achtergronden

In onze reactie op de artikelen van prof. R. Kuiper in het ND (over het officieel erkennen) dat we als Gereformeerde kerken tot een nieuw kerkbegrip zijn gekomen), hebben we tot nu toe weergegeven wat binnen "onze" kerken vanuit de confessie en vanuit de gereformeerde theologie inzake de kerk te berde is gebracht. We menen de conclusie te mogen trekken dat het aloude gereformeerde standpunt inzake de kerk stevige wortels heeft in wat de Schrift leert over de kerk. Wat we uit de Schrift naar voren gehaald hebben over de kerk heeft geen enkele aanleiding over te gaan tot het formuleren van een nieuw kerkbegrip in de zin van een onzichtbare "gereformeerde" kerk die in verschillende kerkinstellingen min of meer zichtbaar zou worden. Deze opvatting is juist in de gereformeerde theologie fundamenteel en overtuigend bestreden, zoals uit onze voorgaande artikelen o.i. duidelijk is geworden. We adstrueren onze visie nader in dit afsluitend artikel.

3.2. de kenmerken van de kerk'

Over het verschil tussen kenmerken en eigenschappen is reeds geschreven (paragraaf 3.1. hierboven) en ook over het onlosmakelijk verband. Het nadenken over de kenmerken is goed op gang gekomen in de zestiende eeuw toen de reformatoren wilden verdedigen dat de Roomse kerk niet meer de kerk was. Deze laatste hield deze pretentie wel hoog evenals het exclusief bezit van de attributen van de kerk. Het dreef de Reformatoren tot definiëren van kenmerken van de kerk om uit te maken waar de kerk was, welke kerk zich echt kerk mocht noemen en welke kerk als falsificatie van de kerk moest worden gebrandmerkt.?

Er is veel geschreven en gediscussieerd over het aantal kenmerken. Dat liep hier en daar drastisch op. Er bestaan rijtjes van 4, ook van 15, zelfs van 100 kenmerken. Van K. Schilder is bekend dat hij zich om aantal en rijtjes in dezen niet zo druk wilde maken. In feite is dat ook de gedachte van de Nederlandse Geloofsbelijdenis in artikel 29 als deze na de opsomming van de drie kenmerken (het onderhouden van de zuivere prediking van het evangelie, de zuivere bediening van de sacramenten, zoals Christus die heeft ingesteld en de bediening van de tucht om de zonden te straffen) met de concluderende samenvatting komt: *kortom, dat men zich richt naar het zuivere Woord van God,*

alles wat daarmee in strijd is verworpt en Jezus Christus erkent als het enige Hoofd. Daarmee is het aantal kenmerken gereduceerd tot ken: het zich van harte houden aan Gods Woord. Dan wordt alles wat daartegen in gaat van harte verworpen en buigen we met graagte onder het juk van Christus (cf. artikel 28³). Wie zich daaronder buigt onderhoudt de eenheid van de kerk.

Buigen onder het juk dat zacht is en de last die licht is (Matteüs 11:28-30) en zich van harte onderwerpen aan Gods Woord is ken en hetzelfde kenmerk waaraan de echte kerk met zekerheid te kennen is. Discussie over het aantal kenmerken is weinig vruchtbaar, en ook weinig zinvol. Het gaat erom het ene, echte kenmerk te respecteren. Uitsplitsing van de kenmerken kan de diepte van dit kenmerk verduidelijken en concretiseren. Het blijft gaan om in feite één kenmerk. De kenmerken moeten zich niet incidenteel voordoen in een kerk, maar kerkelijke regel zijn.

3.2.1. Het doel van de kenmerken

De kenmerken dienen om te onderscheiden welke de echte (ware) kerk is (artikel 29 Nederlandse Geloofsbelijdenis). Dan is duidelijk in welke kerk de roeping van iedere gelovige (artikel 28 Nederlandse Geloofsbelijdenis) vervuld moet worden. De gelovigen van artikel 27 Nederlandse Geloofsbelijdenis die in artikel 28 opgeroepen worden zich bij de kerk te voegen, kunnen verdwalen en ontvangen daarom in artikel 29 een lijstje kenmerken van de echte kerk. Hier kan verwarring ontstaan omdat er ook gelovigen buiten de echte kerk zijn (zie hierboven paragraaf 3.1.1.) en huichelaars binnen de kerk (dit laat-

ste ontnemt de kerk haar naam als ware kerk niet. De ecclesia vera, pura is niet de ecclesia perfecta). Deze gebrokenheid is gevolg van het feit dat Christus in Zijn kerkvergaderende arbeid door Woord en Geest werkt en Zijn kinderen daarbij eigen verantwoordelijkheid geeft, hen in dezen ook niet als een stok of blok behandelt.⁴ Van belang is te zien dat Christus in Johannes 17 niet bad om de eenheid van Zijn kerk, maar om de eenheid van de gelovigen.⁵ Er is verschil tussen het totaal van alle gelovigen (en wie nog tot geloof moet komen) en de gehoorzame vergadering (kerk) van de gelovigen. Gelovigen buiten de kerk hebben gemeenschap met Christus, Hij is hun Hoofd, zij zijn leden, maar niet alle leden voegen zich bij het Lichaam van Christus, niet alle tempels van de Heilige Geest voegen zich bij de tempel van de Heilige Geest. Er is verschil tussen de gemeenschap van de gelovigen en de gelovigen als personen." God is voor de zaligheid niet aan de kerk gebonden al bindt Hij ons er wel aan.⁷ Door het vergaderen in en naar ware kerken vergadert Christus Zijn ene heilige, katholieke en apostolische kerk. Schilder onderscheidde (zoals reeds genoemd) in dat verband tussen Christus' kerkvergaderend werk (congregatio) en de menselijke, kerkelijke gehoorzaamheid: het samenkomen in de ware kerk (coetus). Hoewel betwist wordt of hij deze onderscheiding terecht aan de tekst van de Nederlandse Geloofsbelijdenis koppelde, kan het onderscheid als Bijbels gehandhaafd blijven. Schilder fulmineerde in dat verband tegen het "funeste woordje 'nog'": omdat er in een valse kerk "nog" goed gepreikt wordt, enz., zou het legitiem zijn daar samen te komen. Hij wijst dit van de hand als in strijd met de door de kerkvergaderende Christus gevraagde gehoorzaamheid. Het gaat om de kenmerken van de kerk, niet als incident maar als kerkelijke regel vigerend, - waar die niet zijn roept Christus Zijn kinderen niet. Die

moeten zo'n kerk verlaten. Christus bouwt op het fundament van apostelen en profeten, waar dat verlaten is, door loslaten van het Woord en het niet meer verwerpen van alles wat daar tegen in gaat, wordt niet meer op het fundament vergaderd en moet naar een kerk met dat fundament (naar artikel 28 Nederlandse Geloofsbelijdenis) gezocht worden. Een ander juk dan dat van Christus is daar principe van kerkvergadering geworden. De discussie of dit over lokale kerken of over een kerkverband gaat is niet zo zinvol. Uit de hiervoor gereleveerde Schriftgegevens is wel gebleken dat lokale kerk en kerkverband onlosmakelijk verbonden zijn.⁸ Een ware kerk in een vals kerkverband is ook onbestaanbaar omdat die kerk het kerkverband zou moeten verwerpen (artikel 29 geeft als samenvattend kenmerk van de kerk: alles verwerpen wat tegen Gods Woord in gaat). De situatie van een ware kerk in een kerkverband dat niet meer op het fundament vergadert kan eventueel tijdelijk voorkomen, maar niet permanent omdat in dat kerkverband aan de zonde een wettige plaats wordt gegeven, in strijd met de manier waarop Christus Zijn kerk vergadert.⁹ Een voorganger in een secte kan wel enigermate meehelpen de zonde te bestrijden en naar de wet van God te leven, maar zo lang die kerk secte blijft werkt hij niet positief mee aan Christus' kerkvergaderend werk. Bij de type-ring valse kerk is niets gezegd over de bedoeling van de leden van die kerk, maar alleen een uitspraak gedaan over de maatstaven van het kerkvergaderend werk. Uit het voorgaande is duidelijk dat Schilder tot felle oppositie moest komen tegen de leer van de pluriformiteit der kerk. Niet dat de architect daarvan kerkelijk indifferetisme verdedigde (hij is ook de man van de Doleantie!), maar zijn theorie van de ene, onzichtbare, ware kerk in verschillende zuivere en minder zuivere kerkgenootschappen ondermijnende naar de mening van Schilder de roeping tot gehoor-

zaamheid achter Christus aan, ook in Zijn kerkvergaderende arbeid. En dat woog Schilder zwaar!¹⁰ Johannes 10 is daaronder de legitieme grond. Wie ongehoorzaam is inoet zelf gaan kiezen, hij raakt van de duidelijke weg van Gods geboden af, wordt zo aan zichzelf overgelaten en moet met zijn eigen "verstand" een keuze maken. Die is dan uiterst moeilijk door de hoeveelheid kerken, zoals er in Jozua's dagen vele goden waren. Wie niet voor de ene ware God koos kwam in de verwarring van het polytheïsme en moest zelf kiezen (Jozua 24:15). Consequent doorgedacht op de leer van de pluriformiteit kan iemand die duurzaam elders gaat kerken, de eigen kerkdiensten en Avondmaalsvieringen verzuimt, niet met het formulier van de ban worden uitgesloten. Tegen de pluriformiteitsleer hield Schilder staande dat er niet meer dan één ware kerk op één plaats mocht (en normatief gesproken, kon) zijn (cf. hierboven paragraaf 3.1.1.). Daarbinnen is pluriformiteit mogelijk binnen de grenzen van het apostolisch fundament (dat in de confessie is weergegeven). De kerk van Eiladelfia was te onderscheiden van die van Pergamum. Daar gaat het ook over als de Westminster confessie spreekt over zuivere en minder zuivere kerken. Kuypers pluriformiteit heeft de deur open gezet voor het relativisme van het oecumenisme.¹¹ Schilder opponeerde ook tegen de gedachte van een onzichtbare kerk. Ook dat was voor velen een escape om onder kerkelijke gehoorzaamheid uit te komen. De kerk is niet zo zichtbaar als een lichaam, bruid, gebouw. Zij is wel onoverzichtbaar,¹² maar concreet zichtbaar in haar wekelijkse vergaderingen, bijv. Wel onderscheiden we aan de ene concrete kerk een zichtbare en onzichtbare zijde. We geloven van de concrete, zichtbare kerk grote dingen (de eigenschappen bijv.) die alleen een geloofsoog waarneemt. Dan opponeerde Schilder ook nog

tegen de onderscheiding van de kerk als instituut en organisme. Doordat in feite het organisme prevaleert wordt ook zo de roeping tot concrete kerkelijke gehoorzaamheid ondermijnd. Kerk als organisme is geen kerk. In zijn ijveren voor de eenheid in het zichtbare botste Schilder ook tegen het institutionalisme van de Nederlands Hervormde kerk¹³ en het separatisme van de Christelijk Gereformeerde kerk¹⁴ die niet meewerkte in die tijd aan poging tot hereniging.¹⁵ De noodzaak tot kerkelijke gehoorzaamheid klemte te meer omdat buiten Christus' kerk niemand zalig wordt (artikel 28 Nederlandse Geloofsbelijdenis: buiten haar is geen behoud). Het heil is er door de kerk¹⁶ en voor de kerk.¹⁷ Schilder legde dat uit in die zin dat buiten Christus' congregatio niemand zalig werd. Hij realiseerde zich dat er uitverkorenen buiten de ware kerk konden zijn. Hij ging ervan uit dat die vanaf hun sterfbed vergaderd¹⁸ werden tot de bovenafdeling van de kerk, en zo als kerkelijk ongehoorzame kinderen van God toch door Christus' kerkvergaderwerk behouden werden. Als Smit kritisch vraagt waarom Schilder wel in een onzichtbaar vergaderen gelooft vanaf sterfbedden en niet in een onzichtbare kerkvergadering tijdens het leven, snijdt deze kritiek geen hout.¹⁹ De interpretatie van ds. J. Hoorn dat er buiten de kerk helemaal niets te geloven valt is herhaalde malen bestreden en door de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt), tweemaal officieel afgewezen (Heemse 1984/85 en Spakenburg-Noord 1987). De enige kerk is *niet* de troost van de ware gelovige, zoals J. Hoorn beweerde, maar het vrijkopen bloed van Christus.

De belijdenis sluit in artikel 29 af met te zeggen dat de valse en de ware kerk gemakkelijk van elkaar te onderscheiden zijn. Dat moet niet opgevat worden in die zin dat als eenmaal de ware kerk getraceerd is de rest van de kerken als

valse kerk moet worden getypeerd. Artikel 29 kwalificeert niet alle sekten als valse kerken. Het somt niet voor niets een rijtje kenmerken van de ware en de valse kerk op. De bewering is niet meer dan dat aan de hand van die kenmerken ware en valse kerk gemakkelijk van elkaar zijn te onderscheiden.²⁰ Die kenmerken zijn daarbij wel nodig. Het is soms best moeilijk waar en vals geld van elkaar te onderscheiden. Zo kan een valse kerk op een ware kerk lijken en toch als onwetige, schijnkerk getypeerd moeten worden. Zo noemde Christus een Joodse synagoge, synagoge van de satan (Openbaring 3:9). Het leek een correcte synagoge, maar was er toch een niet van Joden, maar van de satan. Dergelijke ontmaskeringen verricht de Schrift vaker door te wijzen op valse broeders, valse apostelen, valse leraars, valse getuigen, valse profeten en zelfs valse christussen.

Met behulp van de kenmerken valt gemakkelijk wáár van valse geld te onderscheiden, zo ware van valse kerken. De kenmerken van de valse kerken passen zich aan, aan de tijd. Waar de dwaling officieel getoleerd wordt is de valse kerk, eveneens waar de verdediging van de waarheid wordt vervolgd, niet meer met brandstapels, maar met schorsingen of afzetting, of niet toelaten tot kerkelijke vergaderingen, boycot of smaad.

Welke kerk vals of waar genoemd moet worden moet steeds worden uit gemaakt in iedere tijd. Christus vergadert dynamisch, en niet iedere kerk kan (onmiddellijk) worden geëtiketteerd. Het feit dat de kerk een continuüm is maakt het mede gemakkelijk ware van valse kerk te onderscheiden. De geschiedenis spreekt een woordje mee!

3.2.2. de afzonderlijke kenmerken²¹

a. het onderhouden van de zuivere prediking van het evangelie
Dat is het eerste kenmerk van de kerk omdat het doel van de kerk is mee te werken aan de verlossing van de schepping. Het

Woord is het eerste genademiddel. Daarom moet het Woord van het behoud worden verkondigd om de leden van de kerk bij de verworven verlossing te beschermen en te bewaren. Afwijking van deze nota leidt tot een anathema.²²

De trouw aan de Schrift, en de merktekenen van de ware gelovigen die de leden van de kerk kenmerkt (artikel 29 Nederlandse Geloofsbelijdenis) moet gevoed worden. Daartoe is de Woordverkondiging het eerste middel. De roeping zich te voegen bij de kerk is ook intern gericht (Hebreeën 10:25), door de Woordverkondiging. Wie lid van de kerk is kan niet op zijn lauweren gaan rusten. Hij dient zich steeds weer te bekeren onder en door de zuivere bediening van het Woord en na te gaan "of deze dingen zo zijn" (Handelingen 17:11).

Berkhof²³ benadrukt dit kenmerk vanuit missionair oogpunt. Hij typeert de kerk als proef en model voor wat God met de hele wereld voor heeft. Daarom moet de kerk het christelijk geloof uitstralen en voorleven via voorbede, getuigenis, hulpverlening en profetie. Dat zal de kerk weerstanden doen ontmoeten: vijandschap van de wereld, de wijsheid van de wereld en de ongehoorzaamheid van de kerk. Berkhof interpreteert dit kenmerk zo wel breed, maar wijst terecht op ook de externe betekenis van de verkondiging.

b. het onderhouden van de zuivere bediening van de sacramenten, zoals Christus die heeft ingesteld
Bij Berkhof gaan de 2 bekende sacramenten op in een fluctuerend negental geleidende elementen.²⁴ Haarsma²⁵ kwalificeert Berkhofs betoog als verrassend origineel, maar houdt tegenover hem staande dat het geloof gewerkt wordt door Woord en (de twee) sacramenten. Hij geeft ter

overweging het ambt als derde sacrament toe te voegen. Merkwaardigerwijs confronteert hij zich niet met wat door de Riformatie tegen deze roomse gedacht is opgemerkt.

- c. de oefening van de kerkelijke tucht om de zonden te bestraffen Bucci²⁶ stelde al: een kerk zonder tucht is een koninkrijk zonder wetten en rechtspnuk. De discussie in hoeverre de tucht bij Calvijn als derde kenmerk van de kerk heeft gefunctioneerd, achten we, op grond van wat we in de inleiding van deze paragraaf (3.2.) stelden niet zo zinvol. Hij typeerde de tucht wel als aanhangsel aan de leer (appendix doctrinae). Matteüs 16 en 18 vormen de bakermat van de tucht in de kerk van het Nieuwe Testament. De interpretatie van de gelijkenis van de zaaier is voor Wentsel aanleiding tot lankmoedigheid in de bediening van de tucht: koren en onkruid mogen tezamen opgroeien in de kerk. Afgezien van de onjuiste exegese van deze gelijkenis,²⁷ zijn er meer gegevens die de strengheid van de tucht bepalen. Wentsel komt, ondanks groot accent op de heiligheid van de kerk niet boven judiciële tucht uit, uit vrees voor scheuringen. Ook Berkhouwer komt niet verder dan de opdracht tot zuivere²⁸ prediking en durft het nemen van tuchtmaatregelen niet meer aan te bevelen. Is dat niet de oorzaak van de door U. Kuhn aan het eind van de 20^e eeuw geconstateerde Oriëntierungsunsicherheit?²⁹ Een kerk die niet desnoods met tuchtmaatregelen haar Icdn de weg wijst is verantwoordelijk voor het verdwalen en de koersloosheid van de scliapen. Deze vrees kan onze raadsman niet zijn, in plaats van de Schrift. Berkhof trekt in dezen de lijnen strakker. Matteüs 18 leert concrete maatregelen van tucht, evenals I Corinthiërs 15

en I Timoteüs 1:20. Toepassing van deze maatregelen kan een kerkenraad zware hoofdbreken opleveren. Dat geeft nog geen ruimte voor nalatigheid³¹ in het toepassen van de tucht, tot eer van God, behoud van de zondaar en zuiverheid van de gemeente.

Slot

We beseffen in deze pagina's veel overhoop te hebben gehaald. We hebben geprobeerd het vraagstuk van de kerk in breed schriftuurlijk-gereformeerd dogmatisch kader te benaderen. Wellicht hebben we enige harde noten gekraakt. We wijzen inderdaad de gedachte van de onzichtbare kerk af, dus ook van de onzichtbare, gereformeerde kerk, die in allerlei vormen vandaag aan de dag zou treden: CGK, NGK, GB in NHK, GKV en Gereformeerde Gemeenten. De kerk is vandaag zichtbaar in concrete vorm en we geloven in de GKV concreet met de ware kerk van Christus te doen te hebben. Dat neemt niet weg dat die kerk heden in de crisis is. Al sinds de Vrijmaking is uitgesproken in de CGK kerken te hebben ontmoet die op hetzelfde fundament als de GKV vergaderen. Daarmee zijn de GKV en de CGK in de crisis gekomen: blijven ze ware kerk? Dat zullen ze o.a. moeten bewijzen door tot eenheid te komen. Ook persoonlijk komen we (gelukkig) vaak in de crisis. We ontmoeten gelovigen buiten de kerk. Dan komen we zelf in de crisis. Die andere gelovige trouwens ook. Dat we ware gelovigen zijn zullen we waar maken door naar ook kerkelijke eenheid te streven zoals Christus dat wil: eenheid in het zichtbare. Een kerk is geen luchtkasteel. We moeten elkaar in dat verband niet (onbedoeld uiteraard) zand in de ogen strooien door van (onzichtbare) kerkelijke eenheid te spreken waar die niet is à la Kuiper. Mocht een synode tot een studiecommissie komen dan zou ik ook wel een voorstel tot eindconclusie willen doen: in de lijn van de artikelen 27-29 NGB uit te spreken dat de

kerk van Christus ook vandaag nog gemakkelijk te onderscheiden is van de valse kerken, aan de hand van de in art. 29 aangeleverde kenmerken. Dan zal hier en daar verlegenheid ontstaan, niet alle kerken kunnen worden geëtiketteerd. We spreken ook niet uit dat alle kerken gemakkelijk te kwalificeren zijn. Daar gaat het niet om, het gaat om Christus' kerk te zien en zich daarbij te voegen (art. 28). Dat is vandaag niet moeilijk. Daarbij erkennen we volledig de dynamiek van Christus' kerkvergaderend werk. Laten we daarin trouw meegaan en ons laten vergaderen, voorzover het van ons afhangt met alle gelovigen, in de kerk van Christus op het adres waar Hij die kerk vergadert. Duidelijk dat adres aangeven is meewerken met Christus. Vaag doen over een onzichtbare kerk bevordert dat werk niet.

¹ Literatuur over de kenmerken: Wentsel, B. Dogmatiek 4b, 61-63, 69, 783-805; Vallensis, L. "Belijden naar het Woord" I, hij art 29; Dee, J.J.C. K. Schilder - oecumenicus, 125, 128-133, 138v., 140, 147-192; Berkouwer, G.C. Zoeken en vinden, 246, 249; id. De kerk I, 61-93, id. De kerk II, 183-225, Kühn, U. s.v. Kirche, in TRE, 1989, 271, 275; Harle, W. s.v. Kirche, in: TRE 289vv.; id. Dogmatiek, 571 e.v., 576; Berkhof, H. Christelijk geloof, 379-382, 392, 398, 400-410; Vischer, L. Kirche als Leib Christi, in: Weerwoord reacties op dr. H. Berkhof's 'Christelijk geloof', Nijkerk 1974 (hij bekritiseert Berkhofs uit een halen van gemeenschap en instituut. De heikenis van het instituut wordt onderschat); Haarsma, F. De kerk als instituut, in: Weerwoord, Reacties op dr. H. Berkhof's Christelijk geloof, Nijkerk, 1974, 150 e.v., 158; Genderen, J. van/Velema, W. H. Beknopte Gereformeerde dogmatiek. 61 9. 626-628; 640, 658, 660; Heyns, 4 A. Dogmatiek, 375v., 379, 386-388; Kamphuis, R. De kerk, 12 stellingen; Trimp, C. De kerk bij A. Kuyper en K. Schilder, 195-200; id. Kerk in aanbouw, 51-55, 63, 67, 81-107, 276-282; Schilder, K. De Kerk, I, 10v., 50, 57v., 62-66, 114v., 173v., 181v., 198, 205v., 208, 210, 234-240, 259v., 265-270, 274, 276, 309, 354-356, 374, 376, 381, 406, 431-434; II, 114, 126-128, 143, 150, 208, 246v., 261, 314, 348, 353, 375, 382, 409v., 413, 431, 434v.; III, 73v., 76, 238, 244-251, 259v., 300v., 362, 370, 445-449, 467-479; Genderen, J. van De kenmerken van de kerk, 283-296; Kamphuis, J. Verkenningen I. 24, 26, 31; id. De roeping, 41 v. (Schilder stelde: de kerk is de vergadering van degenen die zalig moeten worden; Kamphuis: de vergadering van degenen die zalig worden, waarbij reder zich moet voepn. 49-52); id. 'Geen klauw....', 35, 40; Spijker, W. van 't. Hei presbyteriale-synodale stelsel, 329-337; id. Verkiezing en kerk, 148; Smit, H.J.D. Gehoorzamen: achter Christus aan!, 66-89; Steen, H. De kerk, 122, 126; Faber, J. Es-

says, 99, 107, 125-130: Vries, W.G. de De Katholieke kerk, 14, 1h. 26vv., 32: Jagt, J.W. van der De Katholieke kerk. 61-89; Dockes, L. 'Het is mijn moeder!', 48v.; Rapport Spakenburg-Noord 1987, 577-579.

² Berkouwer, G.C. *De kerk* I, 12-15: Berkouwer, H. *Christelijk geloof*, 400 Heyns, J.A. *Dogmatiek*, 375v.; Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, 95.

³ Spijker, W. van 't "... den hals buygende onder hei Jock Jesu Christi ...".

⁴ Dordtse Leerregels III/IV, artikel 16.

⁵ Vaak wordt Johannes 17:21 uitgelegd als een bede om eenheid van de kerk (zie H.J.D. Smit, *Gehoorzamen achter Christus aan!*, 89). Maar die concilie *geloven* we, evenals we de andere eigenschappen *geloven* (zie onze paragraaf 3.1.1. hierboven). Die eenheid is er. We bidden ook niet om de eenheid van God in de Drieëenheid. Die is er. In Johannes 17 bidt Christus om eenheid van alle gelovigen, ook van degenen die door hei woord van de apostelen in Christus zullen gaan geloven. Onder hei zal niet altijd eenheid zijn. Integendeel, scheuringen zijn onontkoombaar (1 Corinthiërs 11:19).

⁶ Faber, J. *Essays*, 128vv..

⁷ Matteüs 3:9; 2 Timoteüs 2:9; Hebreëen 11:31; Jozua 2:10; Matteüs 15:21, 28; 11andelingen 8:27; 16:14; 18:24, 28; Filippenzen 1:16v..

⁸ Zie nog, Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, h1 v..

⁹ Calvin lijkt in *Instituut* IV, II, 11, 12 wel ruimte te ninken voor de gedachte van een ware kerk in een vals (rooms) kerkverband. Wie beide paragrafen in hiii geheel doorleest moet de conclusie trekken dat Calvin slechts wil aangeven dat er overblijfselen (reliquiae) van de kerk in de roomse kerk overgebleven zijn. Zijn betoog verloopt fuikvormig. De uiteindelijke spits van zijn betoog is de stelling dat wat hij eerder in zijn betoog 'kerk' noemde kerkelijk overblijfsel is. **Dot** is er in zijn dagen in het roomse instituut wel te vinden (Calvin, J. *Instituut* of onderwijzing in den christelijken godsdienst, uit het latijn vertaald door dr. R. Sizoo, Delft, z.j., 52v.)

¹⁰ Cf. de titel van Smits artikel over Schilders ecclesiologie: "gehoorzamen, achter Christus aan!".

¹¹ Kamphuis, J. "Geen Klauw...", 40.

¹² W. Härle spreekt over een niet afgrensbare kerk (Härle, W. *Dogmatiek*, 571v.).

"In de literatuur van noot 1 wordt nog gesproken over de notie van het anonieme christendom (K. Rahner) en die van de latente kerk (P. Tillich, D. Sölle) die de roeping tot kerkelijke gehoorzaamheid ondergaat. We volstaan hier met het noemen van deze visies.

¹³ Van Genderen (Genderen, J. van/Velema, W.H. *Beknopte Gereformeerde dogmatiek*, 628) haalt (instemmend) aan (van H.J.D. Smit) dat Schilder eene alle kerken, behalve de Gereformeerde (dus incl. de Christelijk Gereformeerde Kerk) valse kerk zou hebben genoemd. Van de drie bewijspplaatsen die hij noemt blijft er wellicht één over:

a. *De kerk* I, 187v. zegt niet meer dan dat Christus Zijn mandaat niet tegelijk over verschillende kerken in één stad of dorp verdeelt. Schilder zegt erbij dat dit mandaat in de bevestigingsformulieren van de Gereformeerde en de Christelijk Gereformeerde Kerk (CGK) op dezelfde wijze omschreven wordt. Het gaat Schilder er dus om dat wat twee is (Gereformeerde en Christelijk Gereformeerde) één zou moeten zijn

b. In *De kerk* I, 183 zegt Schilder wel dat om de ene kerk heen alleen maar secten zijn. Tegelijk dringt hij aan op hereniging. Hij

noemt de CGK dus niet een valse kerk en wellicht zelfs impliciet wat kerk door te spreken over hereniging, zonder daaraan eerst de eis van kerkelijke bekering te verbinden.

c. In *De kerk* I, 374 gaat Schilder het verst. De CGK handelt niet recht met sacramenten, tucht en prediking. Zij vervolgt op een bepaald manier wie naar Gods woord willen leven. Mier past Schilder inderdaad een kenmerk van de valse kerk toe op de CGK (niet nlle!). Daar staat tegenover dat Schilder meer dan eens publiek heeft ontkend de CGK als valse kerk te zien (Smit, H.J.D. *Gehoorzamen: achter Christus aan!*, 85). Zie ook Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, 83.

¹⁵ Smit, H.J.D. *Gehoorzamen: achter Christus aan!*, vei-wijt Schilder 'normatief idealisme'. Schilder doet niet meer dan vanuit Schrift en confessie ieder de norm voorhouden. Contra Smit: Kamphuis, U. *De kerk*, 12 stellingen, 409; Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, 103.

¹⁶ Efeziërs 2:20; 1 Timoteüs 3:15; Matteüs 16:19; 18:18; Galaten 4:26.

¹⁷ Matteüs 16:18; Efeziërs 5:25.

¹⁸ Tegenover Heyns houdt J. Kamphuis (*Aantekeningen bij J.A. Heyns' dogmatiek*, 104) staande dat er wel te spreken valt van de kerk 'hierboven', in de hemel, Romeinen 8:35-39, antwoord 54 van de Heidelbergse Catechismus.

Deze uitleg van het extra ecclesiam nulla salus zou aanleiding tot quietisme kunnen geven. Maar, wie waar gelovige is, zal zich niet neerleggen bij verdeeldheid van gelovigen en levenslang naar eenheid streven, ook al weet hij dat na het leven de eenheid door Christus gerealiseerd zal worden.

¹⁹ Smit, H.J.D. *Gehoorzamen achter Christus aan!*, 86.

"Ook heden! Contra J.G. Woelderink, die in deze kenmerken in de 20^e eeuw niet uit de vneten kon/wilde, vanwege zijn onderliggend axioma: waar de doop is, is de kerk.

²¹ Over liet "oecumenisch willen" als eventueel vierde kenmerk schreven we reeds hierboven (noot 22 van ons derde artikel). Naar de inening van Dee (K. Schilder - *oecumenicus*, 181, noot 248) is H.J.D. Smit geen betrouwbare gide als het gaat om de weergave van de mening van Schilder. Te betrouwen is dat Van Cenderen zich hier bij Smit aansluit (Genderen, J. van/Velema, W.H. *Beknopte Gerefirmerde dogmatiek*, 627v.). Als verdisconteerd wordt dat het "oecumenisch willen" uitwerking is van de eerste eigenschap van de kerk vervalt het verwijt dat het vergaderwerk van en door de gelovigen meer gewicht krijgt dan Christus' congregatio.

Rij Calvin valt op dat hij als kenmerk van de kerk ook noemt: dat Gods Woord zuiver wordt aangehoord (*Instituut*, IV.1.8v.; in IV.1.19 noemt hij dit element niet). Dat zal in een kerk waar hei Woord zuiver wordt kdiend niet achterwege blijven (zie Calvin, a.w. IV.1.10). Toch lijkt het me onjuist dit subjectieve element van de kerk tot algemeen kenmerk van de kerk te verheffen (zie ook Genderen, J. van De kenmerken van de kerk, 291; Jagt, J.W. van der De Katholieke kerk, 78: het resultaat van de eigenschappen moet niet als nota ecclesiae worden toegevoegd).

²² Galaten 1:8; Openbaring 22:18v.; Deuteronomium 12:32.

²³ Berkhof, H. *Christelijk geloof*, paragraaf 42.

²⁴ Berkhof, H. *Christelijk geloof*, paragraaf 40, 341v..

²⁵ Haarsma, F. *Kerk als instituut*, 150vv., 158.

²⁶ Zie Spijker, W. van 't Het presbyteriale-

synodale stelsel, 329v..

²⁷ zie noot van ons eerste artikel.

²⁸ *De kerk* II, 183-225.

²⁹ Küng, U. TRE, 271.

³⁰ Calvin noemt op een plaats in zijn *Instituut* als bezwaar tegen afsnijding dat je er niets inee vordert (*Instituut*, IV.XII.12.13). Dat kan m.i. geen doorslaggevend argument zijn een noodzakelijke afsnijding na te laten. Tucht heeft ook als doel de eer van Gods Naam te beschermen en de gemeente voor kwand te behoeden. De situatie die Calvin op het oog heeft, epidemische dronkenschap, moet wel voorzichtig maken, vanwege de brede spreiding van die zonde toen.

Anderzijds moet wel gezorgd worden dat notoire drinkebroers niet het Avondmaal kunnen ontheligen. Wentzel (*Dogmatiek* 4h. 786) wijst erop dat Gods heilig image een "deuk" krijgt door een onheilig volk (1 Corinthiërs 6:12-20; 1 Petrus 2:11-25, 3:13-4:6).

P.J. Richel schreef een dissertatie over *Het kerkbegrip van Calvin*, als een apologie van de in zijn tijd gangbare (pluriformiteits)theorieën tegenover m.n. Schilders kritiek daarop. Zijn werk is één doorlopende poging aan te tonen dat de gangbare mening overeenkwam met die van Calvin en daarbij aansloot. O.i. wordt doorlopend Calvin hier voor een Kuyperiaans karretje gespannen. Faber noemde de kritiek op Schilder in dit boek onbeheerst en ongegrond (*Vestigium ecclesiae*, 148, noot 46). Calvin leerde niet dat de keik er van eeuwigheid reeds is als Lichaam van Christus in Gods raad (Richel a.w. I,1) en evenmin dat het lichaam van Christus object van de verkiezing zou zijn (Richel, a.w., 15.150). Het is ook niet juist dat Calvin de kerk zou definiëren als het corpus praedestinatorum, dat de engelen insloot en naar zijn aard verborghen zou zijn (Richel, a.w., I,1, II.1.II, 57). Richel slaagt er niet in deze visie te motiveren uit de werken van Calvin. Deze rekent zelfs de hypocrieten bij de kerk! Ook valt Calvin niet ten tonele te voeren als verdediger van de leer van de pluriformiteit der kerk (Richel, a.w., 111.1). Calvin zegt niet meer dan dat er onder de paus nog vestigia ecclesiae zijn, wat heel wat anders is dan dat er onder de paus nog kerk zou zijn (zie nog Richel, a.w., IV.2 en onze noot 9). Voor een bespreking van de diss. Van Richel: Dee, J.J.C. K. Schilder - *oecumenicus*, 162-169, 190, hij acht Richel gevangen in na-Kuyperiaanse gedachten-schemata over de kerk. Dee ziet H.J.D. Smit gevaarlijk dicht in de buurt koinen van Richel.

Tot zijn (annankelijke) verbazing constateert J. Kanphuis waardering voor en aansluiting bij K. Schilder door G.C. Berkouwer (in *De Kerk* I en II), de voorzitter van de synode die Schilder als kerkelijk hoogleraar afzette. Nu grondige nalyse van betreffende partes blijkt Berkouwer zich niet bij Schilder aan te sluiten, maar diens dynamisch kerkbegrip te annexeren om (tegen Schilders gevoelens in) een oecumenistisch kerkbegrip (als in de wereldraadtheologie) te verdedigen, dat aansluit bij de door Schilder te vuur en te zwaard bestreden pluriformiteits-theorie van Kuyper (Kanphuis, J. *Credo ecclesiam: Op weg van pluriformiteit naar oecumenisme: Oecumenische utopie en Kennis ten dele*, 4 artikelen in: *De Reformator*, jrg. 4h nrs. 6,7,8,9, zie ook Dee, J.J.C. K. Schilder - *oecumenicus*, 170-173). Rij Schilder ging het in dezen om de katholiceit der keik.

Ds. P.L. Voorberg is predikant van de Gereformeerde Kerk van Emmeloord.

'EENS, ALS DE BAZUINEN KLINKEN'

lied van de week

Het lied 'Eens als de bazuinen klinken' is voor velen overbekend. Zelfs in kringcii die de dichter, Tom Naastepad, bij het schrijven bepaald niet op het oog had, zeg maar 'EO-kringen', wordt het graag en veel gezongen. Inderdaad, kijkers en luisteraars van Nederland *Zingt of de Muzikale Fruitmand* zijn nu niet direct de doelgroep waar een rooms-katholiek theoloog zijn kerkliederen voor schrijft. Die populariteit is dan ook voor een groot deel aan de melodie te danken. en natuurlijk aan de combinatie van deze melodie met Naastepads tekst.

De naam van Tom Naastepad (1921-1996) wordt meestal in een adem genoemd met die van andere Liedboek-dichters: Willem Barnard, Jan Wit, J.W. Schulte Nordholt en Ad den Besten. Naastepad bewoog zich in hetzelfde spoor als deze dichters en een elftal liederen van hem zijn dan ook in het Liedboek opgenomen. Voor velen is het een verrassing om te horen dat Naastepad rooms-katholiek priester was, zijn liederen zijn immers helemaal niet 'rooms'. Omgekeerd vonden Rooms-Katholieken hem evengoed een buitenbeentje: met zijn lange en doorwrochte preken, zijn grondige bijbelkennis en zijn liederen vol bijbelse noties was hij voor velen zo protestants...

Lied 300. 'Eens als de bazuinen klinken' is een typisch Naastepad-lied. Meteen bij het voor het eerst doorzingen van de tekst wordt het al duidelijk dat er veel bijbelse beelden worden gebruikt: 'bazuinen' (str. 1, r. 1). 'duizend stemmen' (str. 1, r. 3). 'voorhang' (str. 1, r. 1), openbrekende graven (str. 4, r. 1), alles wordt nieuw (str. 5, r.

6), 'van die dag kan niemand weten' (str. 6, r. 1), 'haastig eten' (str. 6, r. 4-3). Er resoneren in de tekst van het lied vele bijbelteksten mee. Hoe vaker je het lied zingt, hoe meer je crin ontdekt. Soms zijn die teksten letterlijk aangehaald maar meestal eigenlijk niet, dan is het vooral de gedachtengang van de teksten die meeklinkt - zonder die bijbelteksten was dit lied niet mogelijk geweest. Het zijn achtereenvolgens o.a:

Strofe 1: 1 Cor 15, 51-54, Openb. 15, 15-19 en Openb. 1, 7; strofe 2: Matth. 27, 51, Luc. 20. 36-38, 1 Cor 15, 55; strofe 3: Luc. 20, 36-38 (en parallelteksten), Hebr. 11 en 12, 1; strofe 4: 1 Tes. 4, 15-17, 1 Cor. 15, 51-52; strofe 5 en 6: 1 Tes. 5, 5-11, 2 Petr. 3, 11, Ex. 11, 11; algemeen: Openb. 7, 9-17, Openb. 20, 11-15, Joh. 5, 24-29, Marc. 13, 26-37, Matth. 24, 27-44.

Dit 'meeresoneren' van talloze bijbelteksten is veelzeggend voor Naastepads werk. Het is geen demonstratie van grote bijbelkennis. maar een voortdurend in verband brengen van het een met het ander. Naastepad noemde dat zelf 'de Schriften rijmen op elkaar'.¹ Wij kennen dat wat Naastepad met 'rijmen' aanduidt uit onze eigen traditie ook wel, bijvoorbeeld in de overeenkomst tussen de namen Joma en Jezus of in de doortocht door de Rode Zee als voorafspiegeling van de doop (zie het doopgebed). Voor Naastepads werk is het werken met dit soort associaties een kenmerk (en tegelijkertijd een overeenkomst met de eerste eeuwen). Ter illustratie een citaat uit een in-

terview:

(vr.) *Toch zitten er in jouw liederen meer elementen van Schriftgeleerdheid, van onversneden theologie dan bijvoorbeeld bij Willem Barnard.*

(TN) Dat vind ik niet. Ja kijk, Barnard is natuurlijk een groter dichter. Ik ben al blij als ik de bijbelse motieven en themata in één strofe gerangschikt krijg. Dus ik zie het voor mij vooral als een tekort in dichterschap als je dit verschil meent te moeten waarnemen.

(vr.) *Nee, ik dacht hieraan: je hoort nogal eens zeggen, dat de liederen van Tom Naastepad drie steken diep spitten. Dat zit hem in de theologie.*

(TN) Dat zit in mijn roomse achtergrond, geloof ik. Ik heb vroeger nogal veel in de kerkvaders gelezen en ben natuurlijk ook met de Latijnse hymnen vertrouwd. Dus dan is het wel begrijpelijk dat men wat spitwerk ontdekt.'

Voor het interpreteren van het lied heeft dit overigens wel iets te zeggen: bij datgene wat Naastepad 'rijmen' noemt - zeg maar het meeresoneren van andere teksten - gaat het niet om onversneden exegese, maar om associaties, het duiden van het totaalbeeld. Een voorbeeld aan de hand van strofe 5 en 6: De achtergrond van deze strofen is 1 Tes. 5, 5-11 en 2 Petr. 3, 11-13: Laten we waakzaam zijn, weest dus heilig in wandel en godsvrucht, vol verwachting u spoedende naar Christus' komst. De hemelen zullen brandende vergaan maar er komen nieuwe hemelen en een nieuwe aarde...

Zo moeten we strofe 5 lezen: 'Mensen, kom uw lot te boven,/ wacht na dit een ander uur/...'. Zo

300 Eens, als de bazuinen klinken

Rhuddlan

volksmelodie uit Wales

1 Eens, als de ba-zui-nen klin-ken,
uit de hoog-te, links en rechts,
dui-zend stemmen ons om-rin-gen,
ja en a-men wordt ge-zegd,
rest er niets meer dan te zin-gen, —
Heer, dan is uw pleit be-slecht.

2. Scheurt het voorhang van de wolken,
wordt uw aangezicht onthuld,
vaart de tijding door de volken
dat Gij alles richten zult:
Heer, dan is de dood verzwolgen,
want de schriften zijn vervuld.
3. Roep de doden tot getuigen
dat Gij van oudsher regeert,
roep hen die men dwong te zwijgen,
die de wereld heeft geweerd,
richt omhoog wat wist te buigen,
kroon wat aanzien heeft ontbeerd.
4. Als de graven openbreken
en de mensenstroom vangt aan
om de loftrompet te steken
en uw hofstad in te gaan:
Heer, laat ons dan niet ontbreken,
want de traagheid grijpt ons aan.
5. Mensen, komt uw lot te boven,
wacht na dit een ander uur,
gij moet op het wonder hopen
dat gij oplaait als een vuur,
want de Geest zal ons bestoken,
nieuw wordt alle creatuur.
6. Van die dag kan niemand weten,
maar het woord drijft aan tot spoed,
zouden wij niet haastig eten,
gaandeweg Hem tegemoet,
Jezus Christus, gistren, heden,
komt voor eens en komt voor goed!

Tom Naastepad, geb. 1921

moeten we ook strofe 6 lezen, met die prachtige verwijzing naar de uittocht uit Egypte: zoals men toen at, haastig, met de lendenen omgord, klaar voor de start, zo zijn we ook nu bezig, 'vol verwachting ons spoedende naar Christus' komst' (2 Petr. 3, 12).

Melodie

De melodie van het lied is afkomstig uit Wales³ en draagt de naam *Rhuddlan*. Ze stamt uit de bundel 'Musical Relicks of the Welsh Bards' (1808) van Edward Jone. Vanaf 1906 is ze in een officiële gezangbundel opgenomen, namelijk in *The English Hymnal*. De melodie draagt een vrolijk, appellerend en marsachtig karakter. Desondanks moet ze niet te snel gezongen worden; ze is geschreven in een vierkwartsmaat en dat betekent: uitgaan van de kwartnoot. De mooie vijfde regel met een tweemaal herhaald ritmisch figuur dat in de rest van het lied niet voorkomt – 'rest er nie-iets meer – dan te zi-in-gen') – komt daarbij veel beter tot haar recht.

Gebruik

'Eens als de bazuinen klinken' is een lied over de Wederkomst. Het is vooral een appellerend lied met een krachtig karakter; de melodie versterkt daarin de tekst. Het is geen lied dat te pas en te onpas gezongen kan worden; wil het goed tot z'n recht komen dan moet het vooral als *oproep* functioneren. Zo kan het bijvoorbeeld in de adventstijd gezongen worden, als eerste lied in een dienst waarin de betekenis van Christus' komst voor ons persoonlijk leven centraal staat.

A. de Heer-de Jong is musicus en publicist (kerk)muziek en liturgie. Zij woont te Amersfoort.

¹ Tom Naastepad, *Typisch*. In *Het Nieuwe Kerklied*, Ontmoeting jg. 15 nr. 7/8, april/mei 1962.

² *De Arauna-diensten in Rotterdam*. Drs. H.R. Blankesteijn in gesprek met Th.J.M. Naastepad. In: *Rondom het Woord* jg. 27 nr. 2, zomer 1985. 11.

³ Zie voor meer achtergrondinformatie over liedmelodieën uit Wales de aflevering van *Lied van de Week* van 7 november 1999.

Persbericht

Congres GWG, TU Kampen, FQI

26/27 november 1999, Theologische Universiteit, Kampen.
Geloven in zekerheid?
Geloofszekerheid in de postmoderne tijd.

Programma

Vrijdagavond 26 november
Psychiatrisch-filosofische benadering van geloofszekerheid

Prof. dr. G. Glas - Hoogleraar Reformatorische wijsbegeerte Universiteit Leiden

Co-referenten: drs. P. Vos - AIO Theologische Universiteit +Kampen (Oudestraat), dr. G. van den Brink - universitair docent Godsdienst, wijsbegeerte & ethiek Universiteit Utrecht, predikant te Bilt-hoven.

Zaterdag 27 november

Workshops

Zekerheid en Schriftgezag in de zaak Geelkerken

Drs. K. van Bekkum - AIO Theologische Universiteit Kampen (Broederweg)

Schriftgezag, funderingsdenken en zekerheid

Prof. dr. J. Hoogland - Hoogleraar Reformatorische wijsbegeerte Universiteit Twente

Aangevochten geloof; geloofszekerheid in de moderne Lutherreceptie
Drs. J.H.F. Schaefer - AIOTheologische Universiteit Kampen (Broederweg)

Wat is geloven?

Drs. E. Evink - AIO Katholieke Universiteit Brabant

Geloofszekerheid en de binding aan de belijdenis

Prof. dr. B. Kamphuis - Hoogleraar Dogmatiek Theologische Universiteit Kampen (Broederweg)

Co-referenten: prof. dr. S. Griffioen - Hoogleraar Filosofie Vrije Universiteit Amsterdam. drs. W. Dekker - Hoofd Vorming & Toerusting Hervormde Rond voor Inwendige Zending (IZB)

Datum & plaats

26 november 1999

Ontvangst met snack: 18.30 uur
Programma: 19.30 - 22.00 uur

27 november 1999

Ontvangst met koffie: 9.30 uur
Programma: 10.00 - 16.00 uur

Theologische Universiteit, Broederweg 15, Kampen.

uit de kerken

Actuele informatie

Over het congres staan wijzigingen in programma en te zijner tijd samenvattingen op de internetsite van het GWG: <http://www.gwg.nl>. Via deze site is ook digitaal aanmelden mogelijk.

Aanmelding

Zie internetsite [<http://www.gwg.nl>] of bijgevoegde folder.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Rien Rouw, tel: 071 - 5218280, e-mail ma.rouw@minvws.nl of Jan Jaap Wictsma (GWG Bureau), tel: 038 - 4601017, email: bureau@gwg.nl.

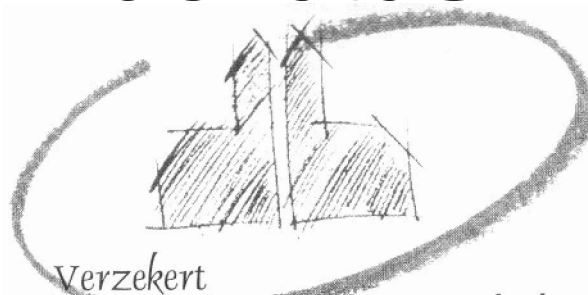
In bezit van modem?

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

donatus

Verzekert
van Avonddmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1825 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD